

lationer spiller en hovedrolle, skal kaldes et slægtssamfund eller ej, er naturligvis en smags-/definitionssag, men noget bør det kaldes, så vi ikke bare får indtryk af, at det har lignet vort eget.

I landskabslovene kan vi også træffe de forkætrede frie og lige bønder. Bønder betyder ganske vist retshabile fuldborgere, og det er klart, at der var mange, der ikke tilhørte denne gruppe. Men en del må der vel have været, siden man har fundet det umagen værd at bruge så meget krudt på at regulere deres indbyrdes forhold – i Danmark også mange forhold omkring deres daglige arbejde i landsbyerne. Men det er nu bogens påstand, at de nordiske samfund 'altid' har været aristokratiske, og at frie bønder af 'mellemlasse' har været en relativ sjældenhed. Da man i senmiddelalderen begynder at kunne se, hvor de frie bønder boede, viser det sig, at de fortrinsvis hører hjemme i periferiområder. Det vil forfatterne gerne forklare som et resultat af, at disse områder er sent kultiverede, hvorfor en kongelig overejendomsret til områderne kunne bruges til at pålægge disse bønder faste skatter – men altså ikke fæsteafgifter. Denne på mange måder problematiske hypotese lader sig i hvert fald ikke forene med, at de steder i Danmark, hvor man hidtil har fundet de højeste frekvenser af selvejerbønder, er Vester Lisbjerg og Hasle herreder, hvor ifølge Poul Rasmussens og Erik Ulsigs undersøgelser henholdsvis 36% og 21%

af bønderne var selvejere omkring 1536. Disse herreder befinder sig på Århusegnen på noget af Danmarks bedste landbrugsjord. De var tidligt blevet overladt til Århusbispen, og det er svært at se anden forklaring end, at han har ønsket og formået at fastholde skatteindtægterne og begrænse herremandsindflydelsen her, hvorfor situationen nok bedst opfattes som rester af en tidligere tilstand. I øvrigt peger Helge Paludans studier i den nysudkomne bog *Familia og familie* også mod, at langt flere har besiddet arvet jord i 1100-tallet, end nogle har været tilbøjelige til at regne med i de senere år.

Når talen er om socialstrukturen, kunne man godt have ønsket sig nogen underretning om gods- og dyrkningsstrukturer. Vi lades således i uvidenhed om det såkaldte brydesystem, som spillede en hovedrolle i dansk landbrug før ca. 1400. Men det er måske igen et resultat af, at der ikke rigtig er plads til at skrive om ting, som ikke er fælles-nordiske.

Det skinner vist igennem, at anmelderen synes, at det er en nærmest uløselig, men særdeles nyttig opgave, hr. og fru Sawyer har påtaget sig. Anmelderen ville have tilrådet, at visse ting blev gjort anderledes, hvis han var blevet spurgt, men har ikke her brugt plads på at omtale alt det, han har været glad for at læse.

Anders Bøgh

DET 20. ÅRHUNDREDE

Gerhardt Eriksen: *Nic. Blædel. En biografi om journalisten og dagbladsredaktøren, der vaccinerede danskerne mod nazismen.* (Spektrum, 1994). 232 s.

Gerhardt Eriksen har to målgrupper med denne biografi om Nic. Blædel: »dem, der læser aviser, og dem, der skriver i dem« (omslaget). Den historisk interesserede læser og journalisten. Han har selv et ben både i den historiske

og den journalistiske lejr som cand.phil. i historie og som kronikredaktør og lederskribent på *Jyllands-Posten*, og han har derfor forudsætningerne i orden for at skrive historien om en af dansk presses store mænd.

Nicolai Gottlieb Blædel (1885-1943) var udset til at efterfølge sin far og sin farfar, hvis navn han bar, i præstegeringen. Men da den unge cand.theol. i løbet af sit studium var blevet overbevist ateist, blev det journalistikken, han slog ind på. Han startede 1907 som løst tilknyttet skribent på *Politiken* først og fremmest med kirkelige spørgsmål som område. Men det var som udenrigspolitisk kommentator, han skulle få sin journalistiske løbebane. Som udenrigsredaktør på *Politiken* fra 1917 og siden på de konservative blade *Dagens Nyheder* (1927-34) og *Berlingske Tidende* (1934-40) samt i radioen og senere den illegale presse var Blædel en af mellemkrigstidens mest markante presse-mænd. Specielt på de to sidste aviser, som han også var redaktør af, markerede han sig så stærkt som kritiker af de nazistiske og fascistiske regimer, at han var den første dansker, der fik skriveforbud af den tyske besættelsesmagt 9. april 1940. Men også før besættelsen blev Blædel et offer for tysk pres og dansk eftergivenhedspolitik. Efter at han i en leder i *Berlingske Tidende* 7. oktober 1938 havde behandlet den voldsomme tyske fremfærd i det sudetertyske område i Tjekkoslavakiet, gav avisen efter for det tyske gesandtskabs kritik og gav Blædel to måneders tvungen ferie. *Politiken*, som Blædel havde krydset mange klinger med efter sit skifte, gned ekstra salt i såret ved i en efterfølgende leder at benægte, at *Berlingske Tidende* havde været under tysk pres, men blot havde taget afstand fra en »fejlagtig udenrigspolitik linie«. Denne episode medførte, at Blædel i resten af tiden i den legale presse redaktionelt var stækket.

Dagens Nyheder og *Berlingske Tidende* var ikke de eneste aviser, der i 1930'erne skrev i skyggen af Bismarcks gamle advarsel: »Med blod må et folk betale de ruder, som dets presse slår ud hos naboerne«. Vejledt af Udenrigsministeriets Pressebureau var en stor del af den danske presse meget henholdende med at kritisere Tyskland. På denne baggrund står Nic. Blædels mod og klarsyn stærkt. Men han var dog ikke, som Gerhardt Eriksen angiver i titlen, manden der »vaccinerede danskerne mod nazismen«. Den flotte metafor er taget fra en karakteristik af Blædel i det engelske *Times* i 1949. Gerhardt Eriksen overtager denne »vaccine-myte« og giver Blædel som enkeltperson en urimelig stor del af æren for, at Danmark ikke i særlig høj grad blev nazificeret. Blædel var muligvis den, der tidligst og mest vedholdende tog afstand fra nazismen i den *borgerlige presse*, der langt hen ad vejen så Hitler som et kærkomment bolværk mod kommunismen, og som kun ytrede mishag, når hans tanker om »Lebensraum« kunne tænkes at få konsekvenser ved Tysklands nordgrænse. Men det skortede ikke på advarsler mod nazismen og fascismen fra socialdemokratiske, kulturradikale og kommunistiske politikere, fagforeningsfolk og meningsdannere i tale og på skrift. Gerhardt Eriksen savner udblik og bevæger sig i bogen inden for en meget snæver (borgerlig) pressehistorisk ramme.

Kildematerialet til Nic. Blædels presseindsats er naturligvis hans artikler og ledere. Gerhardt Eriksen har været størsteparten igennem, men han formår ikke at skelne det væsentlige fra det uvæsentlige. Med et utal af korte og lange citater får læseren en indføring i »Verden ifølge Blædel«. I sin beundring for både Blædels politiske vurderinger og hans sproglige stil sammenkæder Gerhardt Eriksen i kortere og længere passager nekrologer, udenrigspolitiske

reportager og Blædels syn på Charles Lindberghs soloflyvning over Atlanten og Nationalmuseets byggeplaner i Rosenborg Have. Bogen havde stået stærkere, hvis forfatteren havde skåret ned på de umådelig mange store og små uddrag og i stedet havde udgivet et udvalg af Blædels artikler i deres fulde længde, måske indledt af bogens udmærkede biografiske afsnit i sammenhæng. Dermed havde historikere fået en kildeudgave og journalisterne et sprogligt forbillede uden beskæringer, og forfatteren havde dermed i højere grad nået begge sine målgrupper i stedet for som nu nærmest at sætte sig mellem to stole.

Søren Toft Hansen

Viggo Sjøqvist: *Nils Svenningsen. Embedsmanden og politikerens. En biografi.* (Christian Ejlers Forlag, 1995). 199 s., 298 kr.

Bogen indgår i forlagets serie af politiker-biografier. Seriens redaktør Kristian Hvidt argumenterer i et forord for, at man betragter Udenrigsministeriets direktør Nils Svenningsen som politiker og opholder sig især ved hans funktion som formand for departementscheferne under departementschefstyret i de 20 måneder fra 29. august 1943.

I og for sig er det nok mindre frugtbart at diskutere, om en departementschef også er politiker. Det er givet, at vi har haft departementschefer, der blot administrerede, og som selv i store samfundsspørgsmål var uden nærmere markeret holdning og uden kommentarer fulgte den politiske chef; men det er lige så givet, at der har været departementschefer, som påvirkede ministerens standpunkter, ja sågar mere eller mindre administrativt gik imod dem eller endog ad forskellige veje modarbejdede deres chef, inden den politiske afgørelse fandt sted.

Det skal straks siges, at Svenningsen efter anmelderens opfattelse næppe kan placeres som politiker. Hans virke 1943-45 var en klar fortsættelse af den af politikerne i 1940 lagte linie. At han undertiden gik imod nogle af politikerne, gør ham ikke til politiker. De politikere, der var ledende efter 29. august, var ingenlunde nogen opinionsmæssigt fasttømret korporation, men snarere en »samlingsregering«, hvor deltagerne ingenlunde altid var enige, selv i spændingsfyldte situationer. Som helhed gælder imidlertid, at Svenningsen aldrig førte sin egen politik, men valgte en linie, som i hvert fald faldt sammen med en del af politikernes. Man kan sige, at han næppe på noget tidspunkt gik uden for stemningerne i det politiske liv.

Embedsmand eller politiker, uanset det ene eller andet synspunkt, har Sjøqvist skrevet en væsentlig bog af fin karat. Den er ikke så omfattende som hans vigtige bøger om Peter Vedel (I-II, 1957-62), Erik Scavenius (I-II, 1973) og Peter Munch (1976); men den har det til fælles med de andre, at hovedvægten i høj grad er lagt på det udadvendte liv. Når det gælder Svenningsen, er det åbenbart tillige en nødvendighed, da kilderne ikke flyder rigeligt om de andre sider af livet.

Efter en lille snes sider om barndom og ungdom følger et mindre stykke om tiden som legationssekretær i Berlin og nogle få sider, der handler om karrieren i Udenrigsministeriet 1930-40. Her som i hele bogen gives i glimt rammende karakteristikker af livet i Udenrigsministeriet. Derefter falder bogens hovedafsnit om besættelsestiden på omkring 100 sider, og der slutes om ambassadørtjeneste i Stockholm, Paris og London samt om ny direktørtjeneste 1950-61.

Hovedvægten er således besættelsestiden. Trods Jørgen Hæstrups store værk ... *Til landets bedste* (I-II, 1966-